

УДК: 378.126 (575.2)

DOI 10.33514/1694-7851-2024-3/1-384-390

Темирбек уулу И.

педагогика илимдеринин кандидаты, профессордун м.а.
И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети

Бишкек ш.

temirbekuulu2018@mail.ru

Жантемирова К.К.

ага окутуучу

И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети

Бишкек ш.

ms.kalicha13@mail.ru

Төлөгөнова Г.А.

ага окутуучу

И.Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети

Бишкек ш.

Tologonova.83@List.ru

Карагулова А.И.

магистрант

И.Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети

Бишкек ш.

ПЕДАГОГОГ АДИСТЕРДИН КЕСИПТИК КОМПЕТЕНТТҮҮЛҮГҮН КАЛЫПТАНДЫРУУДА ПЕДАГОГИКАЛЫК ПРАКТИКАНЫН РОЛУ

Аннотация. Макала жогорку кесиптик билим берүү системасында студенттердин кесиптик негизги компетенцияларынын калыптанышында педагогикалык практиканын ролу теориялык жана практикалык изилдөөнүн натыйжасы болуп саналат. Окутуучунун педагогикалык практикага толук салым кошуу үчүн болочок мугалимдердин кесиптик компетенттүүлүгүн калыптандыруу, анын өндүрүштүн жакшы жактарын жана кемчиликтерин эсепке алуу менен дайыма модернизацияланууга тийиш. Мына ушундай учурда гана болочок мугалимдердин практикалык иш-аракеттери негизги максатка жетишүүгө өбөлгө түзөт. Практика келечектеги мугалим үчүн өзүнүн педагогикалык ишмердүүлүгүнүн каражаттары жана ыкмалары анын рефлексиясынын предмети болуп калган табигый педагогикалык процесстин шарттарында методологиялык рефлексияны иш жүзүндө калыптандырууга жардам берет. Педагогикалык практика мезгилинде окуучулар предметтик мугалимдер жана окуучулар менен өздөрүнүн максаттарына жетүү үчүн педагогикалык өз ара аракеттенүүнү жана кызматташууну ишке ашырышат, окуучулардын таанып-билүү активдүүлүгүн активдештирүүчү, алардын чыгармачылык күчүн, өз алдынча билим алуу демилгесин өнүктүрүүчү ыкмаларды өздөштүрүшөт.

Негизги сөздөр: кесиптик компетенция, кесиптик компетенттуулук, педагогикалык практика, өздүгү, бүтүрүүчүлөр, кесипкөй, технология, окутуу, ыкма.

Темирбек уулу И.

кандидат педагогических наук, и.о. профессора
Кыргызский государственный университет имени И. Арабаева

г. Бишкек
temirbekuulu2018@mailru

Жантемирова К.К.

старший преподаватель

Кыргызский государственный университет имени И. Арабаева

г. Бишкек

ms.kalicha13@mail.ru

Төлөгөнова Г.А.

старший преподаватель

Кыргызский государственный университет имени И. Арабаева

г. Бишкек

Tologonova.83@List.ru

Карагулова А.И.

магистрант

Кыргызский государственный университет имени И. Арабаева

г. Бишкек

РОЛЬ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПРАКТИКИ В ФОРМИРОВАНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛИСТОВ

Аннотация. Статья является результатом теоретического и практического исследования роли педагогической практики в формировании основных профессиональных компетенций студентов в системе высшего профессионального образования. Чтобы учитель мог вносить полноценный вклад в педагогическую практику, формирование профессиональной компетентности будущих учителей должно постоянно обновляться с учетом преимуществ и недостатков производства. Только в этом случае практическая деятельность будущего учителя способствует достижению главной цели. Практика помогает реально формировать в условиях естественного педагогического процесса методическую рефлексию, когда для будущего учителя предметом его размышлений становятся средства и методы собственной педагогической деятельности. В период педагогической практики студенты осуществляют педагогическое взаимодействие и сотрудничество с учителями предметниками и учащимися в достижении поставленных целей, осваивают приемы и методы, активизирующие познавательную деятельность обучаемых, развивающие их творческие силы, инициативу к самообразованию.

Ключевые слова: профессиональная компетенция, профессиональная компетентность, педагогическая практика, личность, выпускники, специалисты, технология, обучение, метод.

Temirbek uulu I.

Candidate of Pedagogical Sciences, acting Professor

Kyrgyz State University named after I. Arbaev

Bishkek c.

temirbekuulu2018@mailru

Zhantemirova K.K.

Senior Lecturer

Kyrgyz State University named after I. Arbaev
Bishkek c.
ms.kalicha13@mail.ru

Tologonova G.A.

Senior Lecturer

Kyrgyz State University named after I. Arbaev
Bishkek c.

Tologonova.83@List.ru

Karagulova A.I.

master's student

Kyrgyz State University named after I. Arbaev
Bishkek c.

THE ROLE OF PEDAGOGICAL PRACTICE IN THE FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF TEACHING SPECIALISTS

Annotation. The article is the result of a theoretical and practical study of the role of teaching practice in the formation of basic professional competencies of students in the system of higher professional education. In order for a teacher to make a full contribution to teaching practice, the formation of professional competence of future teachers must be constantly updated, taking into account the advantages and disadvantages of production. Only in this case the practical activity of the future teacher contributes to the achievement of the main goal. Practice helps to actually form methodological reflection in the conditions of the natural pedagogical process, when for the future teacher the means and methods of his own pedagogical activity become the subject of his reflection. During the period of teaching practice, students carry out pedagogical interaction and cooperation with subject teachers and students in achieving their goals, master techniques and methods that activate the cognitive activity of students, develop their creative powers, and initiative for self-education.

Key words: professional competence, professional competence, teaching practice, personality, graduates, specialists, technology, teaching, method.

Жогорку педагогикалык билим берүүнү жаңылоонун шартында педагогикалык практика келечектеги мугалимдин кесиптик компетенттүүлүгүнүн калыптануусунун маанилүү компоненти болуп калат.

Педагогикалык практика болочок мугалимди инновациялык ишмердүүлүккө даярдоонун зарыл этабы болуп саналат. Мындан тышкары, педагогикалык практикада алынган билимдер, көндүмдөр жогорку курстарда курстук иштерди жана диссертацияларды жазууда талап кылынат. Ошондой эле практика келечектеги мугалим үчүн анын рефлексиясынын предмети каражат болуп калган табигый педагогикалык процесстин шарттарында иш жүзүндө методологиялык ой жүгүртүүнү калыптандырууга жардам берет.

Педагогикалык практика мезгилинде окуучулар предметтик мугалимдер жана окуучулар менен өздөрүнүн максаттарына жетүү үчүн педагогикалык өз ара аракеттенүүнү жана кызматташууну ишке ашырышат, окуучулардын таанып-билүү активдүүлүгүн активдештирүүчү, алардын чыгармачылык күчүн, өз алдынча билим алуу демилгесин өнүктүрүүчү ыкмаларды жана ыкмаларды өздөштүрүшөт.

Заманбап жогорку кесиптик билим берүү бүтүрүүчүлөрдүн кесиптик компетенцияларынын кеңири спектрин өнүктүрүү милдетин алдыга коюп, өлкөнүн ЖОЖдору заманбап эмгек рыногунда талап кылынган атаандаштыкка жөндөмдүү адистерди даярдоого кызыкдар. ЖОЖдун бүтүрүүчүлөрү - өз кесиби боюнча келечектеги адистер окуу учурунда кесиптик чөйрөдө өзүн ийгиликтүү ишке ашыруу үчүн зарыл болгон билимдерди, көндүмдөрдү жана көндүмдөрдү гана эмес, ошондой эле жаңы профессионалдык маанилүү сапаттарды өнүктүрүүгө жана өстүрүүгө тийиш.

Бул максатка жетүү үчүн педагогикалык каражаттардын бүткүл комплекси, анын ичинде адаптациялоо практикасы колдонулат, анын жүрүшүндө окуучуларга квалификациялык талаптарга жооп берген сапаттар ыйгарылат. Мунун баары заманбап жогорку окуу жайларында кесиптик компетенттүүлүктүн негиздерин калыптандыруу маселесинин актуалдуулугун көрсөтүп турат.

Макаланын максаты - билим берүү процессин уюштуруунун өзгөчө формасы катары педагогикалык практиканын контекстинде заманбап педагогикалык изилдөөлөр компетенцияларды өнүктүрүү маселесин кантип чечип жатканын аныктоо.

Ошентип, биз бул түшүнүктү билимдердин, көндүмдөрдүн, жөндөмдөрдүн жана сапаттардын (инсандык жана кесиптик жактан маанилүү) жыйындысы, ошондой эле жаңы билимдерди жана тажрыйбаларды алуу жөндөмү жана аларды практикада ишке ашырууга даярдыгы катары чечмелей алабыз.

Студенттин келечектеги адис катары атаандаштыкка жөндөмдүүлүгүн аныктаган көптөгөн компетенциялардын ичинен биз негизги түшүнүктүн – кесиптик компетенттүүлүктүн интерпретациясына кайрылабыз. Анын мазмуну билимдердин, көндүмдөрдүн, кесиптик мотивдердин, бир катар жөндөмдөрдүн жыйындысы жана адистин келечектеги ишмердүүлүгүнө болгон жеке мамилеси менен мүнөздөлөт. Мунун баары болочок адистин жаңы дүйнө таанымынан, анын социалдык жүрүм-турумунан, профессионалдык чөйрөдө өзүн-өзү ишке ашыруу жана өзүн көрсөтүү мүмкүнчүлүгүн аңдап билүүсүнөн көрүнөт.

Кесиптик компетенциялар компетенциялардын башка түрлөрү менен тыгыз өз ара байланышта болот, бул үчүнчү муундагы мамлекеттик билим берүү стандарттарынын мазмунунда чагылдырылган. Мисалы, профессионалдык жана жалпы маданий компетенттүүлүктөрдүн өз ара байланышы баяндалган, бул университетте кесиптик компетенттүүлүктүн негиздерин түзүүчү дисциплиналардын бүтүндөй комплексин ишке ашыруу процессинде максаттуу тарбиялык иштерди уюштуруунун зарылдыгын көрсөтөт. Билим берүүнүн профессионалдык маанисин түшүнүүсү анын жеке кесиптик багыттагы ишмердүүлүгүнүн процессинде ишке ашкандыктан, педагогикалык практиканын мааниси жогорулайт.

Табигый илимийбилим берүү дисциплиналарынын мисалында болгон окутуунун тажрыйбасын талдоо көрсөткөндөй, университетте негизги көңүл аудиториялык, практикалык жана семинардык сабактардын эффективдүүлүгүн жогорулатууга, ошондой эле лекциялык курстарды жакшыртууга бурулат. Студенттердин методикалык практикалык изилдөө иштерине тартуунун экинчи бир маанилүү багыты болуп, алардын аудиториядан сырткары жүргүзүлгөн иштери эсептелет[3,15-б.]. Класстан тышкаркы иш-чаралар негизинен тарбиялык практиканын алкагында пландаштырылат. Мындай практика конкреттүү предметтик чөйрөнүн өзгөчөлүктөрүнө жана болочок адистин кесиптик компетенттүүлүгүнө, ошондой эле студенттерди белгилүү бир багытка же адистикке

даярдоонун окуу планында бул практиканын ордуна жараша ар кандай формада болушу мүмкүн. Педагогикалык практика университеттин өзүнүн базасында, же окуу жайларында жүргүзүлөт. Университетте педагогикалык практиканы уюштуруу жана өткөрүү боюнча ченемдик документтер иштелип чыккан.

Кесиптик компетенттүүлүктү калыптандыруунун негиздери адистик боюнча биринчи педагогикалык практиканы аяктоо процессинде түзүлөт. Бул практиканын артыкчылыгы студенттерге биринчи кесиптик тажрыйбага ээ болуу мүмкүнчүлүгүн камсыз кылууда, калыптанып жаткан кесиптик компетенттүүлүктүн маанилүү көрсөткүчү болуп саналат. Мындан тышкары, университетте окутуу практикасы, чынында, студенттердин тажрыйбага ээ болуусу үчүн бирден-бир мүмкүнчүлүк болуп саналат.

Педагогикалык практиканын мезгилинде студенттердин кесиптик компетенттүүлүгүнүн негиздерин аныктоодо кесиптик компетенттүүлүк түшүнүгүнүн маанилүү мүнөздөмөлөрүн (биз жогоруда келтиргенбиз) жана билим берүүнүн интегративдик бүтүндүгүн сактоо талабын жетекчиликке алуу зарыл процесс.

Ушуга байланыштуу каралып жаткан негиздер төмөнкүдөй типтештирилсе болот:

- Материалдык;
- Технологиялык;
- жеке кесиптик негиздер.

Биз эң типтүү мүнөздөмөлөрдү берүү менен, алардын ар бирин кыскача сүрөттөп беребиз. Материалдык негиздер төмөнкүлөрдү билдирет:

- окутуу практикасынын программасы менен байланышы бар ар кандай окуу курстарын интеграциялоонун негизинде студенттер тарабынан теориялык билимдерди системалаштырууда;
- студенттердин келечектеги кесиптик иш-аракеттерин жүзөгө ашыруу үчүн зарыл болгон сапаттарды алдын ала айтуу үчүн алдыңкы идеяларды аныктоодо, аларды өнүктүрүү үчүн ушул педагогикалык практиканын мезгилинде тиешелүү шарттар түзүлөт.

Кесиптик компетенттүүлүктүн технологиялык негиздери төмөнкүчө чагылдырылат:

- болочок адистердин профессионалдык багыттагы таанып билүү, чыгармачылык ишмердүүлүгүн, ой жүгүртүүсүн өнүктүрүүдө;
- практика учурунда коммуникация көндүмдөрүн жогорулатууда.

Бул негиздерди калыптандыруу үчүн окуунун активдүү формаларын колдонууга негизделген педагогикалык технологиялар жана класстан тышкаркы иштердин форматына туура келген контролдоо жана баалоо процедуралары талап кылынат.

Жеке жана кесиптик негиздер инсанды өнүктүрөт, аны өзүн-өзү өнүктүрүүнүн жана өзүн-өзү өркүндөтүүнүн ыкмаларын өздөштүрүүгө багытталган. Бул негиздердин калыптанышынын көрсөткүчтөрүнүн бири болуп студенттердин келечектеги кесиптик жана учурдагы билим берүү ишмердүүлүгүнө карата максат коюу системасынын болушу саналат. Натыйжада, мотивация системасы түзүлөт жана стимулдар пайда болот, анын негизинде студенттер окуу процессин биргелешип башкарууга киргизилет, бул, албетте, келечектеги адистин кесиптик компетенттүүлүгүн өнүктүрүү процессинин натыйжалуулугун жогорулатат.

Мына ушуга байланыштуу анын жогорку сапатын камсыз кылуу учун практиканы методикалык уюштуруунун ролу табигый түрдө жогорулайт. Бул маселени изилдөөгө илимий эмгектерин арнаган авторлордун изилдөөлөрүнүн анализине кайрылалы. Мисалы,

адистерди даярдоодо компетенттүүлүккө негизделген мамилени өздөштүрүү үчүн зарыл болгон бардык чаралардын комплексин камсыз кылат. Анын сунуштары орто кесиптик билим берүү системасына багытталганы менен, келтирилген автордун тыянактары, биздин оюбузча, жогорку окуу жайлары үчүн да маанилүү. Айрыкча, кеп педагогикалык кадрлардын кесиптик квалификациясын окутууга компетенттүүлүк мамиленин максаттарына жана милдеттерине ылайык келтирүү зарылчылыгы жөнүндө болуп жатат.

Биз ошондой эле И.Арабаев ат. окуу жайдын бүтүрүүчүлөрүнүн кесиптик компетенцияларын өнүктүрүүгө багытталган педагогикалык методдорду иштеп чыгуу жана ишке ашыруу боюнча конференцияларды, семинарларды жана тренингдерди уюштуруу жана өткөрүү зарылчылыгы жөнүндө идеясын бөлүшөбүз. Дагы бир маселе – компетенттүүлүккө негизделген окутууга багытталган диагностикалык жана баалоочу материалдарды камтыган ченемдик жана окуу материалдарын иштеп чыгуу жана ишке ашыруу зарылчылыгы. Окуу предметтердин келечектеги профессионалдык ишмердүүлүгүн моделдөөчү жагдайларды киргизүү тууралуу ойлорун авторлор баса белгилешет, буга педагогикалык практика мисал боло алат [3,15-б.].

Көрсөтүлгөн шарттарды практиканы уюштурууда да эске алуу керек, анткени аларды сактоо студенттерге алган билимдерин интеграциялоого, профессионалдык дүйнө таанымын өнүктүрүүгө, өзүн жана келечектеги ишмердүүлүккө даярдыгынын деңгээлин түшүнүүгө мүмкүндүк берет - бул сапаттардын негизин түзгөн сапаттар. кесиптик компетенттүүлүктүн мазмуну боло алат. Ошону менен бирге бул сапаттарды өнүктүрүү заманбап жогорку кесиптик билим берүүнүн милдети болуп саналат.

Ошентип, азыркы университеттердин практиканы уюштурууну жана өткөрүүсүн жакшыртууга умтулуусу алардын университетте студенттердин кесиптик компетенттүүлүгүнүн негиздерин эффективдүү калыптандыруу жөнүндө камкордугуна түздөн-түз байланыштуу.

Негизинен студенттер педагогикалык практика өтүп жатышкан учурда эч кандай кыйналыштар болбошу керек, эгерде студент окуу жайда окуп жүргөн учурда теориялык билимди жакшы өздөштүрсө жана ошондой эле окутуучу системалуу түрдө окуу каражаттарын туура пайдаланса анда ал студенттердин чыгармачылыгын күчөтүүгө көмөк көрсөтө алса. Өзгөчө география сабагында окуу каражаттарын колдонулбаса жана туура пайдалана албаса анда окутуунун эффективдүүлүгүн төмөндөтүп, студенттердин сабакка болгон кызыгууларын жоготот да педагогикалык практика учурунда көп кыйынчылыктарга кабылат. Ошондуктан окутуунун негизги каражаттарын комплекстүү пайдаланылышы география сабагын окутууда окуучулардын билимин өркүндөтөт. Мындан сырткары географиялык билим-тарбия берүүдө окуу кабинеттеринин орду зор, башкача айтканда география кабинети факультативдик сабактарды өтүүдө өтө чоң мүмкүнчүлүктөрдү түзө алат. Теориялык жактан даяр болуп жана окутуунун каражаттарын туура пайдалана билген мугалим жаңы программалык материалдарды окуучуларга толук жеткизет. Ага мисал төмөндөгүдөй:

- Жаратылыштагы кубулуш жөнүндө толук жана так түшүнүк берүүдө;
- Сабактын көрсөтмөлүү болушуна шарт түзүлүүдө;

Мындай учурда сабактын өндүрүмдүүлүгү жогорулап, студенттердин билим алуусу, эске тутуу темпи тездейт жана алардын сабакка болгон кызыгуусу артат. Андан сырткары мугалимдин убакытты үнөмдүү пайдаланып, студенттердин өз алдынча чыгармачылык менен иштөөсүнө шарт түзүлөт. Ошондой эле студенттердин билим деңгээлин системалуу

көзөмөлдөөгө жетишип, илимдин, техниканын жетишкендиктерин окуучуларга тааныштыра алат. Бирок география предметинде окулуп жаткан материалдардын мазмунунун жеткиликтүү өздөштүрүлүшү, окуучулардын бекем билим алышы, бул окутуучунун билим дэңгээлине, аракетине жана чыгармачылыгына жараша болот. Кандай учур болбосун окутуучу кайсы сабакка кандай техникалык каражатты пайдалана тургандыгын күн мурунтан пландаштырууга тийиш. Жогоруда айтылгандай, сабактын ийгилиги түздөн түз мугалимдин даярдыгына жараша болот. Окутууда окутуучунун сабакка болгон даярдыгын төмөндөгүдөй кылып бөлүүгө болот: [2, 233 бет].

- сабакка ылайык материалды тандап алуусу;
- усулдук жактан даярдык көрүүсү;
- техникалык даярдыгы.

Сабакка пайдалануучу бардык каражаттарды өз мезгилинде пайдаланууда мугалимдин мүмкүнчүлүгү жогорулап, ошону менен катар турмуштук байланыштарды дагы арттырат. Адам менен жаратылыштын байланышы өркүндөтүлүп, окуучуларды эстетикалык жана экологиялык маданиятка тарбиялайт. Ар бир мугалим өзүнүн жоопкерчилигин сезип, жогорудагы талаптарды аткаруу менен өз сабагында окуу каражаттарды билгичтик менен пайдалана билсе сабак максатына толугу менен жетет

Сабакты талапка ылайык өтүүдө географиялык карталар, географияны окутуунун каражаты катары чоң мааниге ээ жана картаны туура пайдаланып сабак өтүү, окуучулардын теориялык билимин окуу материалдарында практика жүзүндө айкалыштырууга мүмкүнчүлүк берет [2, 234 бет]. Андан сырткары информациялык технологияны азыркы коомдо колдонуу адам баласынын ишмердүүлүгүнүн бардык тармагында практикалык зарылдык болуп калды. Информациялык технологияны колдоно билүү келечектеги адистин кесиптик даярдыгынын ийгиликтүү болушун камсыздайт [1, 61 бет].

Студенттердин практика учурунда алган профессионалдык тажрыйбасын билүүсү алардын университетте профессионалдык даярдыгына маанилүү салым катары каралышы мүмкүн. Кесиптик компетенттүүлүктү калыптандыруу эмгек рыногунун жана иш берүүчүлөрдүн талаптарын эске алуу менен максаттуу аудиториянын өзгөчөлүгүнө түздөн-түз байланыштуу экендигин жана бүтүрүүчүгө бул талаптарды канааттандырууга, атаандаштыкка жөндөмдүү болууга жана кесипкөйлүгүн табууга мүмкүнчүлүк түзөрүн белгилей кетүү керек.

Адабияттар:

1. Темирбек уулу Иличбек., Жээнбек кызы Аида. И. Арабаев ат. КМУнун жарчысы. Бишкек-2018ж.
2. Темирбек уулу Иличбек., Мудаева Б.К., Наркеева Н.Ж. Наука, новые технологии кыргызстана – №3, – 2017
3. Темирбек уулу И. “Болочоктогу география мугалимин окуучуларга экологиялык тарбия берүүгө даярдоо” Автореф. дис. педаг. илим. канд. – Б., 2015. – С.12-13.

Рецензент: кандидат педагогических наук, доцент Усонгазиева Г.С.